

Rana privrženost i privrženost u prijateljskim i romantičnim odnosima

Molnar, Josipa

Undergraduate thesis / Završni rad

2012

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:022043>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij psihologije

Josipa Molnar

**Rana privrženost i privrženost u prijateljskim i romantičnim
odnosima**

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Silvija Ručević

Osijek, 2012.

SAŽETAK

Privrženost je duboka, emocionalna veza između primarnog skrbnika i djeteta. Iako se takva veza stvara odmah pri rođenju djeteta, razvoj se može uočiti između 6. i 8. mjeseca djetetovog života. Privrženu vezu čine ponašanja kao što su traženje blizine skrbnika, korištenje skrbnika kao sigurne baze za istraživanje okoline, korištenje skrbnika kao sigurnog utočišta te protest zbog odvajanja. S evolucijskog stajališta, smatra se da je prirodna selekcija favorizirala privržena ponašanja jer su povećavala vjerojatnost bliskosti između majke i djeteta što je dalje povećalo vjerojatnost zaštite i šanse za opstanak. Dakle, brojne beneficije za dijete su proizašle iz djetetove bliskosti prema roditeljima, hranjenja, učenja o okolini, socijalnih interakcija itd. Individualne razlike u vrstama privrženosti ovise o dostupnosti i osjetljivosti skrbnika onda kada je to djetetu potrebno. Ukoliko skrbnik adekvatno reagira na djetetove signale, razvit će se siguran stil privrženosti, dok će se u suprotnom razviti nesigurni oblici privrženosti. Na osnovi iskustava s drugim ljudima, dijete gradi unutarnje modele koji predstavljaju način na koji dijete doživljava svijet, sebe i druge ljude. Unutarnji radni modeli oblikovani u djetinjstvu se prenose u adolescentnu i odraslu dob i utječu na to koliko se dobro osoba osjeća u odnosima s drugim ljudima. Unutarnji radni modeli i stilovi privrženosti su relativno stabilni tijekom vremena, ali su podložni promjenama pod utjecajem okolinskih čimbenika, posebno negativnih životnih događaja. U adolescenciji i odrasloj dobi dolazi do promjene u hijerarhiji privrženosti. Adolescenti smatraju da roditelji više ne mogu zadovoljiti njihove potrebe, te se okreću vršnjacima, a kasnije i romantičnim partnerima koji postaju primarni objekti privrženosti.

Ključne riječi: privrženost, primarni skrbnik, stilovi privrženosti, unutarnji radni modeli, vršnjačka i romantična privrženost

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. BOWLBYJEVA TEORIJA PRIVRŽENOSTI	2
2.1 ETOLOŠKA ISTRAŽIVANJA.....	2
2.2 EVOLUCIJSKA PERSPEKTIVA PRIVRŽENOSTI	3
3. RAZVOJNI PUT PRIVRŽENOSTI.....	4
3.1 STILOVI PRIVRŽENOSTI	5
4. INDIVIDUALNE RAZLIKE U PRIVRŽENOSTI.....	6
4.1 UNUTARNJI RADNI MODELI.....	7
4.2 KONTINUITET I STABILNOST PRIVRŽENOSTI	8
5. PRIVRŽENOST U ADOLESCENCIJI I ODRASLOJ DOBI.....	10
5.1 PRIVRŽENOST U PRIJATELJSKIM ODNOSIMA	10
5.2 PROMJENE U VEZAMA S VRŠNJACIMA	11
5.3 POVEZANOST VRŠNJAČKIH ODNOSA I OBRAZACA PRIVRŽENOSTI.....	11
6. PRIVRŽENOST U ROMANTIČNIM ODNOSIMA	12
6.1 ISTRAŽIVANJA ROMANTIČNE PRIVRŽENOSTI KOD ODRASLIH	13
6.2 DVODIMENZIONALNI MODEL ODRASLE PRIVRŽENOSTI	14
6.3 STABILNOST ROMANTIČNE PRIVRŽENOSTI KOD ODRASLIH	16
6.4 UTJECAJ RADNIH MODELA NA ISKUSTVA U VEZAMA.....	16
6.5 PROMJENA RADNIH MODELA.....	17
7. ZAKLJUČAK.....	18
8. LITERATURA	19

1. UVOD

Privrženost se definira kao specifični tip socijalne veze između dojenčeta i primarnog skrbnika koja se oblikuje tijekom prve godine života, a koja u sebi uključuje socijalnu i emocionalnu povezanost (Bowlby, 1982; prema Kokorić, 2006). Karakterizira ju tendencija da se traži i održi bliskost s određenom osobom (skrbnikom), posebice u stresnim situacijama. Ovaj odnos objašnjava duboku emocionalnu povezanost između skrbnika i djeteta. Dakle, teorija privrženosti je važna za bolje razumijevanje procesa stvaranja bliske veze između djeteta i roditelja, osobito majke, te razumjevanje utjecaja takvih veza na stvaranje vršnjačkih, a kasnije i romantičnih veza.

Cilj ovog rada je predstaviti osnovne postavke teorije privrženosti, njezin nastanak i razvoj kako bi se što bolje razumjelo na koji način nastaje takva duboka emocionalna veza s primarnim skrbnikom, najčešće s majkom, a kasnije u životu i s drugim značajnim osobama kao što su prijatelji i romantični partneri.

U prvom dijelu predstavljene su ideje Johna Bowlbyja koji je vezu privrženosti postavio na multidisciplinarni način, koristeći podatke iz etoloških, bioloških i ostalih istraživanja. Zatim, predstavljeni su klasični etološki radovi koji su bili u suprotnosti s dotadašnjim stajalištima, a koji su ukazali na važnost socijalnih interakcija u najranijem razdoblju djetetova života, te negativne posljedice odvajanja djeteta od majke. Potom je predstavljen način na koji se razvija privrženost sa skrbnikom.

U drugom dijelu prikazan je doprinos Mary Ainsworth teoriji privrženosti te su detaljno opisane razlike u obrascima privrženosti. Nakon toga, rad se fokusira na individualne razlike u privrženosti, odnosno, oblikovanje mentalnih reprezentacija djeteta o sebi, svijetu, svojim bližnjima te stabilnost ili kontinuitet privrženosti tijekom života. U trećem dijelu rad se fokusira na privrženost izvan obitelji, odnosno privrženost prema prijateljima i romantičnim partnerima, kao i procesima koji utječu na stvaranje privržene veze.

Slijedi prikaz Bowlbyjeve teorije privrženosti kao početnog koraka u razvoju teorije privrženosti. Bowlby je svojom teorijom dao temelje za istraživanje privrženosti kod djece, a kasnije i vršnjačke i romantične privrženosti.

2. BOWLBYJEVA TEORIJA PRIVRŽENOSTI

Teorija privrženosti je nastala sredinom 20.stoljeća kada je John Bowlby ukazao na značaj i ulogu ranih odnosa djeteta s majkom i taj odnos definirao kao afektivnu vezanost (Stefanović i sur., 2010).

Bowlbyjeva teorija nastala je na temelju rada s dva neprilagođena dječaka koji su odvojeni od majke i institucionalizirani. Došao je do zaključka kako su poremećaji u odnosu između majke i djeteta prethodnici psihopatologije. Bio je uvjeren da je djetetova veza s majkom važna za njegovo kasnije funkcioniranje. U svojim je radovima otkrio da djeca doživljavaju veliki stres prilikom odvajanja od majke, čak i kada su zbrinuta od strane drugih odraslih osoba. No, budući da su u to vrijeme dominirale dvije skupine teorija: psihoanalitička teorija i teorija socijalnog učenja, prevladavalo je gledište da veza između majke i djeteta proizlazi iz toga što majka hrani dijete i da zadovoljstvo koje proizlazi hranjenjem postaje povezano s prisutnošću majke. Suprotno tome, Bowlby je smatrao da je čvrsta veza između majke i djeteta posebno uočljiva u stresnim situacijama te je rezultat biološke želje za bliskošću nastale kroz proces prirodne selekcije. Pri tome se koristio nalazima prikupljenima u istraživanjima na životinjama koja su pokazala kako mladunčad nekih vrsta ne razvijaju privrženost prema majci zbog hrane koju dobivaju od nje već zbog topline koju majka iskazuje (Cassidy, 2008). Istraživanja etologa koja su uslijedila, podržala su Bowlbyjeve pretpostavke o biološkoj želji za bliskošću te su se jednakom snagom opirala dominirajućim teorijama psihoanalize i teoriji socijalnog učenja.

2.1 ETOLOŠKA ISTRAŽIVANJA

Poznata etološka istraživanja započeo je Lorenz (1937; prema Vasta, Haith i Miller, 2004) koji je ispitivao stvaranje emocionalne privrženost mladunčadi prema svojoj majci. Kod ptičjih vrsta čija mladunčad može hodati neposredno nakon što se izlegla, ptici počinju slijediti majku koja se kreće uokolo. Lorenz je pretpostavio da je takvo ponašanje odgovorno za snažnu socijalnu vezu koja se razvija između mladunčadi i roditelja. U svojem je istraživanju tek izlegnute guščiće odvojio od njihovih majki i dao im da slijede drugu životinju te različite nežive objekte koje je vukao na uzici ili čak i njega samog. Mlade ptice su se «utisnule» (engl. imprinting) na onaj objekt kojeg su slijedile i kasnije ga tretirale kao majku. Lorenz je pretpostavio da postoji tzv. „osjetljivo razdoblje“ tijekom kojeg se određena ponašanja mogu lakše naučiti. Smatrao je da ako se slijedenje dogodilo nekoliko sati nakon rođenja i trajalo do nekog vremena sljedećeg dana tada bi se gotovo uvijek razvila privrženost (Vasta, Haith i Miller, 2004). Dakle, mladunčad postaje privržen različitim objektima, čak i onima koji ih ne hrane. To je bilo u suprotnosti s dotadašnjim stajalištem (Cassidy, 2008). Iako većina psihologa smatra da

utiskivanje ne postoji kod ljudske djece, pitanje o postojanju kritičnih i osjetljivih razdoblja (kada je dijete najosjetljivije za brigu i razumjevanje od strane druge osobe) privuklo je dosta pozornosti (Pennington, 2004).

Drugo klasično istraživanje je bilo ono koje su proveli Harlow i Harlow (1958; prema Pennington, 2004). Istraživali su razvoj privrženosti kod rezus majmuna. Pretpostavljalo se da mladunčad razvija privrženost prema majci jer s njom povezuje hranjenje. U njihovom istraživanju, majmuni su po rođenju odvojeni od majki te su odgajani u laboratoriju s dvije zamjenske majke napravljene od žice tako, -da izgledaju kao odrasle majmunice. Jedna „majka“ je obložena materijalom od frotira, dok je druga bila samo od žice. U jednoj eksperimentalnoj situaciji, imitacija od žice je imala dudu za hranjenje, a u drugoj situaciji dudu je držala imitacija od frotira. Mjerilo se vrijeme koje je mladunčad majmuna provela držeći se za dvije nadomjesne majke. Utvrđeno je da se mladunčad najviše držala za „majku“ od frotira. Mladunčad je u prosjeku provodila između 17 i 18 sati dnevno na presvučenoj „majci“ i manje od jedan sat dnevno na žičanoj majci neovisno o hrani. Istraživanjem su pokazali kako u razvoju privrženosti kod rezus majmuna nije važno hranjenje već mogućnost kontakta i priljublivanja uz majku što je Harlow nazvao „udobnost dodira“ (Vasta, Haith i Miller, 2004). U takvim uvjetima, majmuni su živjeli prvih šest mjeseci života. Nakon toga, stavljeni su u kavez s drugim majmunima i normalno odgajani. U dobi od 3 godine, majmuni su stavljeni u zasebene rasplodne kaveze s majmunom suprotnog spola. Majmuni iz eksperimenta su pokazivali abnormalno društveno i spolno ponašanje. Bili su društveno nesposobni, a spolno ponašanje ženki je upućivalo na strah i agresiju prema mužjacima. Majmuni mužjaci su bili strašljivi i nespretni u spolnom približavanju. Time se pokazalo da se majmuni, koji evoluiraju kao društvene životinje, razvijaju abnormalno kad im se uskraćuju rana društvena iskustva. Ova istraživanja pokazuju da postoje kritična i osjetljiva razdoblja za razvoj privrženosti. Uskraćivanje majke ima snažne negativne posljedice za društveno funkcioniranje odraslih (Pennington, 2004).

2.2 EVOLUCIJSKA PERSPEKTIVA PRIVRŽENOSTI

Na temelju spomenutih istraživanja, John Bowlby je postavio svoju teoriju. U središtu njegove teorije privrženosti je fokus na biološku osnovu privrženog ponašanja. Privrženo ponašanje ima ishod u povećanoj bliskosti djeteta prema objektu privrženosti (obično prema majci). Neka privržena ponašanja kod novorođenčadi (smijanje, glasanje) pobuđuju pažnju majke i dovode ju do djeteta. Bowlby je smatrao da je prirodna selekcija favorizirala privržena ponašanja jer su povećavala vjerojatnost bliskosti između majke i djeteta, što je dalje povećalo vjerojatnost zaštite i šanse za opstanak. Dakle, bliskost prema roditeljima, hranjenje, učenje o

okolini, socijalne interakcije itd. pružaju brojne beneficije djetetu. Na primjer, djeca s biološkom predispozicijom za bliskošću s majkom su rjeđe postajala žrtve predatora. Zbog te biološke predispozicije zaštite, Bowlby je smatrao da će djeca biti predisponirana tražiti svoje roditelje kada su izložena velikom stresu (Simpson i Belsky, 2008).

Istražujući blisku, biološki predisponiranu vezu između majke i djeteta, Bowlby je utvrdio da proces stvaranja privrženosti započinje kratko nakon rođenja, ali se jasno može opaziti u dobi od šest do osam mjeseci. Iako je smatrao da djeca mogu razviti višestruku privrženost, u ranom djetinjstvu djeca najčešće razvijaju privrženost s majkom (Vasta, Haith i Miller, 2004).

3. RAZVOJNI PUT PRIVRŽENOSTI

Na temelju svojih istraživanja, Bowlby je razvoj privrženosti majke i djeteta podijelio u sljedeće faze (Bowlby, 1969; Schaffer i Emerson, 1964; prema Vasta, Haith i Miller, 2004).

a) NEDISKRIMINATIVNE SOCIJALNE REKACIJE

Traje od rođenja do 2. mjeseca. Djeca usmjeravaju svoju pažnju prema većem broju ljudi i uglavnom pozitivno reaguju na svakoga. No, ponašaju se tako da stvaraju prostor za razvoj odnosa privrženosti sa skrbnikom. Urođene reakcije kao što je plakanje oblikovane su da privuku majku i da je zadrže u blizini. Istraživanja pokazuju da unatoč tome što djeca pozitivno reaguju na svakoga, radije gledaju u svoju majku (ili njezinu fotografiju) nego u nekog stranca. Majčinska vezanost tj. emocionalna privrženost djetetu, razvija se vrlo brzo nakon rođenja, dok dijete privrženost pokazuje tek nakon nekoliko mjeseci.

b) DISKRIMINATIVNE SOCIJALNE REAKCIJE

Traje od 2. do 7. mjeseca. Djeca postaju zainteresiranija za skrbnika i druge poznate osobe te usmjeruju svoje socijalne reakcije na njih. U ovoj fazi nepoznate osobe imaju drugorazredni položaj. Dijete i skrbnik razvijaju interakcijske obrasce koji im omogućuju komunikaciju i uspostavljanje jedinstvenog odnosa među njima. Dijete počinje razvijati unutrašnje radne modele skrbnika utemeljene na tome koliko ga pouzdanim i vrijednim povjerenja dijete percipira (Bretherton, 1993; prema Vasta, Haith i Miller, 2004).

c) USMJERENA PRIVRŽENOST

Traje od 8. do 24. mjeseca. U ovoj fazi privrženost postaje najjasnija. Javljanje ponašanja privrženosti jako je povezano s razvojem emocionalnosti i u fizičkom razvoju. Strah se počinje

javljati kao dominantna emocija. Oprez pred nepoznatima postaje uobičajen, često uzrokujući djetetov plač i povlačenje kod majke (Waters, Matas i Sroufe, 1975; prema Vasta, Haith i Miller, 2004). Blizina skrbnika smanjuje djetetovu uznemirenost.

U dobi oko 6 do 8. mjeseci djeca počinju puzati što im daje mogućnost kontrole nad okolinom. Ona je ključna za privrženost. Dijete se ne mora više oslanjati na plakanje i ostale vokalizacije kako bi održalo blizinu s majkom, već može jednostavno dopuzati do majke. Strah od stranaca i negodovanje zbog odvajanja od skrbnika, zajedno sa sigurnošću i hrabrošću kad je majka u blizini, označava pojavu potpuno stvorene privrženosti između majke i djeteta (Vasta, Haith i Miller, 2004).

Slijedeći rad Bowlbyja, Mary Ainsworth je dala važan doprinos teoriji privrženosti istražujući individualne razlike u privrženim vezama (Collins i Read, 1990).

3.1 STILOVI PRIVRŽENOSTI

Ainsworth je proučavala privrženost djece u kontekstu separacijske anksioznosti, straha od nepoznatog i nepoznatih situacija. Vjerovala je da povezanost između tih ponašanja rasvjetljava biološko funkcioniranje majke i djeteta (Ainsworth i sur., 1978). Na temelju opažanja ponašanja dojenčadi i njihovih majki, Ainsworth je ponudila prvu klasifikaciju individualnih razlika u privrženosti djece. Main, Kaplan i Cassidy (1985) smatraju da su stilovi privrženosti odraz mentalnih reprezentacija sebe u privrženim vezama. Postoje tri osnovna obrasca ili kategorije privrženosti – sigurni, anksiozno-izbjegavajući i anksiozno-ambivalentni. U skladu s Bowlbyjevom teorijom, ova tri stila su blisko povezana s razlikama u responzivnosti i toplini skrbnika (Ainsworth, 1978; Egeland i Farber, 1984; prema Collins i Read, 1990).

Sigurno privržena djeca-osjećaju se dovoljno sigurno da se slobodno upuste u istraživanje tijekom predseparacijskih epizoda, ali pokazuju uznemirenost kada skrbnik ode i reagiraju s veseljem kada se skrbnik vrati (Vasta, Haith i Miller, 2004). Takva djeca više istražuju okolinu jer znaju iz iskustva da će njihov skrbnik biti tu ako se ukaže opasnost (Jerković, 2005). Djeca razvijaju unutrašnji model sebe kao vrijedne i kompetentne osobe, te modele drugih kao dostupnih i spremnih na odgovore za njihove iskazane potrebe (Kokorić, 2006).

Anksiozno-ambivalentna privrženost-djeca koja spadaju u ovu kategoriju općenito pokazuju malu uznemirenost pri odvajanju od skrbnika, a kada se majka vrati, izbjegavaju je (Vasta, Haith i Miller, 2004). Takva djeca su navikla na odbijanje od svojih skrbnika te izbjegavanjem modificiraju svoje privrženo ponašanje (Jerković, 2005). Kao posljedicu odbijajućeg ponašanja roditelja, djeca razvijaju radni model sebe kao nesigurne i bojažljive

osobe, a model drugih kao nepouzdanih osoba. Motivacija za istraživanjem i rješavanjem problema kod djeteta ovisi o prisutnosti, podršci i roditeljskom odobravanju. Takva kontinuirana ovisnost o drugima dovodi do emocionalne nestabilnosti, povećava vulnerabilnost osobe te otežava afektivnu samoregulaciju (Kokorić, 2006).

Anksiozno-izbjegavajuća privrženost-djeca tijekom odvajanja pokazuju znakove uznemirenosti, posebice tijekom odvajanja, dok ponovni sastanak s majkom dovodi do mješavine olakšanja što je vide i ljutnje upravljene prema njoj (Vasta, Haith i Miller, 2004). Ovaj tip privrženosti se javlja kada roditelji dosljedno odbacuju dijete, ne zadovoljavaju djetetove potrebe pa dijete izbjegava kontakt s njima te razvija emocionalnu distancu koja ga štiti od boli zbog roditeljskog odvajanja ili odbacivanja. Kod djeteta se razvija radni model sebe kao bazično samog i neželjenog, gase se ponašanja traženja bliskosti i javlja se niz destruktivnih modela ponašanja (Kokorić, 2006).

Govoreći o stilovima privrženosti, potrebno je istaknuti važnost kvalitete privržene veze. Kvaliteta privrženosti čini temelj na kojem dijete gradi odnos prema sebi, ali i prema drugima koji ga okružuju. Tako, sigurna privrženost omogućuje kvalitetniji odnos s vršnjacima, bolju prihvaćenost u društvu, razvitak socijalnih vještina i slično, a u odrasloj dobi dugotrajnije i sigurnije veze te povjerljive prijatelje. S druge strane, izbjegavajuća privrženost u najranijoj dobi može rezultirati problemima u školskoj dobi poput skolnosti depresiji ili agresivnosti, a u odrasloj dobi izbjegavanjem emocionalnih odnosa (Sanković, 2005).

4. INDIVIDUALNE RAZLIKE U PRIVRŽENOSTI

Iako su gotovo sva djeca rođena s normalnim sustavom privrženosti koji ih motivira da traže bliskost i zaštitu u određenim trenucima, održavanje bliskosti i zaštite ovisi i o osobi s kojim se takva veza pokušava uspostaviti. Prema teoriji privrženosti, kvaliteta interakcije između djeteta i objekta privrženosti je glavni izvor individualnih razlika u funkcioniranju sustava privrženosti. Kada je objekt privrženosti osjetljiv na djetetove potrebe, dostupan i responzivan na pokušaje traženja bliskosti, dijete okolinu percipira kao sigurnu, te doživljava objekt privrženosti dostupnim za njegove potrebe. S druge strane, kada objekt privrženosti ne odgovara na djetetove potrebe i na ponašanja traženja bliskosti te kada nije učinkovit u uklanjanju stresa kod djeteta, ono ne doživljava olakšanje, sigurnost i bliskost (Mikulincer i Shaver, 2007). U tom slučaju javljaju se sekundarni obrasci privrženosti kao što su hiperaktivnost i deaktivacija sustava privrženosti. Gledano sa stajališta teorije „borba-bijeg“, obrasci hiperaktivnosti sustava privrženosti su jednaki reakcijama borbe na frustraciju uzrokovanu nezadovoljenim potrebama. Glavni cilj takvih reakcija je pridobivanje pažnje objekta privrženost te osiguravanje bolje

podrške i zaštite (Cassidy i Kobak, 1988; Main, 1990; prema Mikulincer i Shaver, 2007). Deaktivacija sustava privrženosti se smatra reakcijom bijega na nedostupnost objekta privrženosti, za koju se smatra da se razvija u vezama gdje objekti privrženosti ne odobravaju potrebu za bliskoću, kao niti reakcije iskazivanja ranjivosti i emocionalnosti. (Cassidy i Kobak, 1988; Main, 1990; prema Mikulincer i Shaver, 2007).

Egeland i Farber (1984) su u svom istraživanju utvrdili da procjene medicinskih sestara o majčinom zanimanju za dijete ukazuju da su majke djece koja su kasnije svrstana u izbjegavajući tip privrženosti manje zainteresirane za djecu. Majke su nerado ostvarivale fizički kontakt s djecom, držale su ih samo kada bi ih hranile te se nisu trudile uspostaviti emocionalni kontakt sa svojom djecom tijekom hranjenja. Njihovi rezultati su u skladu s klasifikacijom koju je ponudila Ainsworth.

S obzirom da se komunikacija u prvih nekoliko mjeseci života ostvaruje kroz fizički dodir, utvrđeno je da je fizički dodir vrlo važan za razvoj privrženosti.

4.1 UNUTARNJI RADNI MODELI

Kao rezultat višestrukih iskustava brige ili nebrige primarnog skrbnika oko zadovoljenja dječjih potreba, kod djeteta se formira sustav ponašanja koji se temelji na generalnom očekivanju o tome kako će skrbnik reagirati na njegove potrebe, a što će postati trajna oznaka unutarnjeg radnog modela djeteta. Unutarnji radni modeli ne čine statične već prilagodljive predodžbe koje se koriste za razumijevanje i predviđanje reakcije organizma prema okolini, te izgrađivanje složenih sekvenci ponašanja (Bowlby, 1973; Bowlby, 1982; prema Blažeka Kokorić, 2006). Oni pretpostavljaju postojanje internaliziranog sustava vjerovanja, očekivanja, strategija i pravila koje osoba primjenjuje vezano uz organizaciju informacija relevantnih za privrženost. Unutarnji radni modeli integriraju u sebi dvije osnovne procjene: percepciju vlastite vrijednosti da se bude voljen („model sebe“) i percepciju dostupnosti i responzivnosti objekta privrženosti („model drugih“). Sigurna privrženost se, dakle, razvija kada dijete ima unutarnji radni model objekta privrženosti kao dostupnog i osjetljivog na njegove potrebe, a kada dijete nema takav model objekta privrženost (majke) ono je nesigurno privrženo (Bretherton i Munholland, 2008). Main i Cassidy (1985; prema Bretherton i Munholland, 2008) smatraju da individualne razlike u stilovima privrženosti imaju u pozadini individualne razlike u mentalnim reprezentacijama sebe u privrženim vezama. Tako se sigurni i nesigurni stilovi privrženosti najbolje razumiju u terminima određenih tipova mentalnih modela veza, modela koji ne usmjeravaju samo emocije i ponašanje, već i pažnju, pamćenje i mišljenje. Unutarnji radni model je skup pravila za organiziranje informacija relevantnih za privrženost (Jerković, 2005). Unutarnji radni modeli

podložni su utjecaju okoline i mogu se mijenjati kroz kasnija iskustva. Dakle, ukoliko je dijete razvilo jedan tip privrženosti sa skrbnikom, ne znači da će takav biti i u budućnosti (Belsky, 2002).

4.2 KONTINUITET I STABILNOST PRIVRŽENOSTI

Teorija privrženosti uključuje pretpostavku da će rana sigurna privrženost pozitivno utjecati na kasniji psihosocijalni razvoj pojedinca, odnosno da postoji kontinuitet sigurne privrženosti pojedinca. Bowlbyjev koncept o unutrašnjim radnim modelima je temelj ovoj pretpostavci. Bowlby je vjerovao da ljudi sa sigurnim modelom privrženosti očekuju i traže odnose koje će karakterizirati zadovoljstvo i podrška. Takvi ljudi se prema drugima ponašaju na otvoren i pozitivan način kako bi zadobili njihovu podršku. S druge strane, ljudi s nesigurnim modelom odnosa će očekivati manje potpore. Kada ljudi negativno reagiraju na njihovu hladnoću i nepovjerenje, to potvrđuje njihova očekivanja o nepouzdanosti drugih ljudi. No, unutrašnji radni modeli su pod utjecajem iskustava u bliskim vezama. Unutarnji radni modeli služe kao nesvjesna implicitna pravila za ponašanje prema drugim ljudima te tako osiguravaju kontinuitet obrazaca privrženosti od dojenačke do odrasle dobi (Jerković, 2005).

Longitudinalna istraživanja privrženosti od dojenačke do rane odrasle dobi govore u prilog stabilnosti privrženosti. Waters i sur. (1995; Allen i Land, 1999; prema Jerković, 2005) su dobili nalaze da je stabilnost privrženosti 21-godišnjaka podudarna s obrascem sigurne privrženosti u dojenačkoj dobi u 70% slučajeva. Kada se iz obrade izuzmu podaci ispitanika koji su doživjeli značajan obiteljski događaj za koji se pretpostavlja da izmjenjuje obrazac privrženosti (npr. smrt roditelja, razvod roditelja, psihičko, fizičko ili seksualno zlostavljanje), podudarnost stila privrženosti u dojenačkoj dobi i odrasloj dobi je iznosila 78%.

No, longitudinalna istraživanja, koja ne izuzimaju značajne životne događaje koji izmjenjuju obrazac privrženosti, ukazuju na diskontinuitet privrženosti između djetinjstva i odrasle dobi. Takva istraživanja su uzimala u obzir obrazac privrženosti dobiven u razdoblju od 12 mjeseci, psihičko stanje pojedinca u dobi od 20 godina te događaje koji su mogli imati utjecaj na privrženost tijekom razdoblja od 20 godina (npr. razvod roditelja, smrt jednog od roditelja, oboljevanje roditelja, roditelji sa psihičkim poteškoćama, fizičko, psihičko ili seksualno zlostavljanje od strane člana obitelji i slično). Ova istraživanja pokazuju da su stresni događaji bitni za privrženost, pri čemu kada se javljaju u djetinjstvu i adolescenciji, uzrokuju diskontinuitet u obrascima privrženosti te povećavaju vjerojatnost da će pojedinac koji je u djetinjstvu razvio sigurnu privrženost, biti klasificiran kao odrasla osoba nesigurnog obrasca privrženosti (Grossman, 2005; Lewis, 2000; Waters, 200; prema Mikulincer i Shaver, 2008). U

prilog tome ide istraživanje Beckwithove (1999; prema Mikulincer i Shaver, 2008) prema kojem 73% 18-godišnjih adolescenata, koji su na upitniku privrženosti bili klasificirani kao anksiozni, su pretrpjeli razvod roditelja prije osme godine života. Weinfeld u svom longitudinalnom istraživanju (2000; prema Mikulincer i Shaver, 2008) dobiva da depresija majke, zlostavljanje djeteta te negativno obiteljsko funkcioniranje tijekom djetinjstva i adolescencije su značajni prediktori klasifikacije nesigurne privrženosti u dobi od 19 godina.

Osim longitudinalnih istraživanja, transverzalna istraživanja su se također bavila pitanjem u kojoj mjeri se razlikuju izvještaji pojedinca o privrženosti u ranoj odrasloj dobi od retrospektivnog izvještaja o događajima tijekom djetinjstva i adolescencije koji su mogli imati utjecaja na privrženost. Nalazi pokazuju da utjecaj zlostavljanja (seksualnog, psihičkog ili fizičkog) narušava sigurnu privrženost stvorenu u najranijem razdoblju. Iskustva zlostavljanja unutar ili izvan obitelji tijekom djetinjstva i adolescencije su povezana s razvojem nesigurne privrženosti u ranoj odrasloj dobi (Mikulincer i Shaver, 2008).

Callson (2004; prema Mikulincer i Shaver, 2008) smatra da navedeni nalazi sugeriraju kako je kontinuitet privrženosti od djetinjstva do odrasle dobi dinamičan proces. Taj proces rezultira uspješnom interakcijom između pojedinca i njegove okoline tijekom odrastanja. Djetetova sigurna ili nesigurna privrženost se prenosi sve do odrasle dobi ovisno o mnogobrojnim čimbenicima (škola, obitelj, prijatelji) i trenutnim iskustvima koji imaju utjecaj na privrženost. Uzimajući navedeno u obzir, može se govoriti o privrženosti u ranoj odrasloj dobi kao odrazu najranije privrženosti. Ovakvo objašnjenje je u skladu sa Bowlbyjevim gledištem na život pojedinca prema kojem pojedinac slijedi specifični razvojni put u dojenačkoj dobi, potom se suočava s različitim događajima u djetinjstvu i adolescenciji koji naposljetku dovode do jednakog ili različitog obrasca privrženosti u odrasloj dobi (Mikulincer i Shaver, 2008).

Bowlby je vjerovao da privrženost funkcionira „od koljevke do groba“. Istraživanja na području privrženosti u odrasloj dobi oslanjaju se na dvije Bowlbyjeve pretpostavke:

- 1) organizacija privrženosti stečena u ranom djetinjstvu je relativno stabilna kroz cijeli život
- 2) veze sa romantičnim partnerima su prototip privrženosti u odrasloj dobi.

Bowlby je vjerovao da su veze u kojima seksualni partneri jedno drugom služe kao izvor sigurnosti, prototipovi privrženosti u odrasloj dobi. Roditelji ostaju trajne komponente u hijerarhiji privrženosti, ali s vremenom zauzimaju sekundarnu poziciju po važnosti, a partneri postaju najvažniji objekti privrženosti (Jerković, 2005).

5. PRIVRŽENOST U ADOLESCENCIJI I ODRASLOJ DOBI

5.1 PRIVRŽENOST U PRIJATELJSKIM ODNOSIMA

Iako postoji određena razina kontinuiteta privrženosti, u adolescenciji dolazi do nekih promjena. Na primjer, povećava se kapacitet formalnih operacija, uključujući logičko i apstraktno rezoniranje (Keating, 1990; prema Allen i Land, 1999). Dolazi do razmišljanja o postojećim privrženim vezama u apstraktnim okvirima što dovodi do prepoznavanja roditelja kao manje uspješnih u zadovoljavanju njihovih potreba. Adolescenti smatraju da vršnjaci mogu bolje zadovoljiti njihove potrebe. No, tijekom adolescencije mladi ljudi će se još uvijek obraćati roditeljima u vrlo stresnim situacijama i koristiti ih kao objekte privrženosti (Jerković, 2005). U takvoj vezi s roditeljima, adolescenti razvijaju vlastitu autonomiju (Allen i Land, 1999). Autonomija je jedan od glavnih razvojnih zadataka adolescencije, kada se bliski odnosi s roditeljima zamjenjuju bliskim odnosima s prijateljima. Kroz druženje s vršnjacima, adolescenti žele spoznati tko su i što su, odnosno, razviti identitet. Adolescenti smatraju da identitet ne mogu postići u odnosu s roditeljima te stvaraju intimna prijateljstva s vršnjacima u kojima dolazi do dubljeg otvaranja sebe prema drugima. Iako se ponekad čini da adolescenti roditelje smatraju neprijateljima, ipak im se u obraćaju u potrazi za utjehom i podrškom (Rudan, 2004).

Proces autonomije adolescenata se s jedne strane ne razlikuje znatno od procesa privrženosti u dojenačkoj dobi u epizodama separacije. U tim se situacijama dijete odvajava od majke kako bi istražilo nepoznatu okolinu, a vraća se k majci u stresnim situacijama (Ainsworth, 1989; prema Allen i Land, 1999). Od rane do srednje adolescencije, mladi ljudi se i dalje vraćaju roditeljima u stresnim situacijama. No, ponašanje adolescenata prema roditeljima je različito od ranih privrženih ponašanja. Adolescenti pokušavaju prevladati potrebu za roditeljima što može dovesti do toga da adolescenti s vremenom počnu aktivno izbjegavati oslanjanje na roditelje u stresnim situacijama, pogotovo pred vršnjacima. Bez takvih obrazaca privrženog ponašanja, postizanje važnih zadataka adolescentne i odrasle dobi bilo bi otežano ili čak nemoguće. Adolescenti mogu istraživati mogućnost življenja neovisno o roditeljima zato što znaju da se uvijek mogu njima vratiti ako osjete potrebu. To je u skladu s nalazima istraživanja da je prisutnost autonomnog ponašanja adolescenata u visokoj korelaciji s pozitivnim odnosom s roditeljima (Allen, Hauser, Bell i O'Connor, 1994; prema Allen i Land, 1999). Freeman i Brown (2001; prema Welch i Houser, 2010) su u istraživanju dobili rezultate da adolescenti, koji su u djetinjstvu razvili sigurnu privrženost prema roditeljima, češće u adolescenciji biraju majku kao objekt privrženosti u stresnim situacijama, dok nesigurno privrženi češće biraju prijatelje ili romantične partnere.

5.2 PROMJENE U VEZAMA S VRŠNJACIMA

Do srednje adolescencije, interakcije s vršnjacima imaju različite funkcije kao što su izvori intimnosti, povratne informacije o socijalnom ponašanju, socijalni utjecaj, stvaranje privrženosti te životni partneri. Razvoj vršnjačkih veza u adolescenciji je okarakteriziran postupnim povećanjem kapaciteta za intimnost i podršku. Takve veze postoje u odnosu i s roditeljima. Stoga, smatra se da je priroda veze s vršnjacima odraz prijašnjih veza s roditeljima (Allen i Land, 1999). Do kasne adolescencije mogu se formirati dugotrajne veze s vršnjacima u kojima vršnjaci predstavljaju objekte privrženosti u svakom smislu te riječi. Kognitivne, razvojne i socijalne promjene poboljšavaju način na koji adolescenti i njihovi vršnjaci služe jedni drugima kao objekt privrženosti (Youniss i Haynie, 1992; prema Allen i Land, 1999). Zapravo, povećana potreba za autonomijom, koja ih odvaja od roditelja, dovodi do zdravog pritiska da se vršnjaci počinju koristiti kao objekti privrženosti, pa se tako potreba za privrženosti može zadovoljiti, dok se istovremeno gradi autonomija u odnosu s roditeljima (Steinberg, 1990; prema Allen i Land, 1999). Gledajući s ove perspektive, adolescencija je razdoblje u kojem su potrebe za privrženosti prebačene na vršnjake. Osim zdrave privrženosti s vršnjacima, postoji određena razina ovisnosti o vršnjacima u ranoj adolescenciji. To se može promatrati kao nespretn korak u učenju korištenja prijatelja kao objekata privrženosti. U tom razdoblju adolescenti mogu biti podložni utjecaju vršnjaka budući da im žele udovoljiti, baš kao što su to nekoć činili roditeljima. No, takva podložnost je prolazna, budući da je ona rezultat borbe adolescenata s procesima koji povećavaju kapacitet za potpuni razvoj privrženih veza u odrasloj dobi (Allen i Land, 1999).

5.3 POVEZANOST VRŠNJAČKIH ODNOSA I OBRAZACA PRIVRŽENOSTI

Postoji nekoliko razloga za očekivanje povezanosti između organizacije privrženosti kod adolescenata i kvalitete postojećih vršnjačkih veza. Sigurni obrazac privrženosti, kojeg u adolescenciji i odrasloj dobi karakteriziraju koherentne priče, misli i emocije o iskustvima povezanima sa privrženosti, treba dovesti do sličnih iskustava i u odnosima s vršnjacima, kako bi takva iskustva bila procesuirana što točnije i koherentnije. Nasuprot tome, obrambeno odbacivanje informacija o privrženosti, povezano s nesigurnom privrženosti može dovesti do iskrivljene komunikacije i negativnih očekivanja o drugima, što je pak povezano s problemima u funkcioniranju u različitim razdobljima života. Takvi adolescenti odbijaju vršnjake, pogotovo potencijalne bliske prijatelje. To je konzistentno s nalazima da studenti koji su od strane vršnjaka ocjenjeni kao neprijateljski raspoloženi i s manjkom socijalnih vještina posjeduju nesiguran obrazac privrženosti (Kobak i Secery, 1988; prema Allen i Land, 1999). Također, nesiguran obrazac privrženosti je povezan sa stalno prisutnim problemima u vezi s roditeljima što stvara

poteškoće u slobodnom i prirodnom napuštanju takvih veza i ostvarivanju novih veza s vršnjacima (Gavin i Furman, 1996; prema Allen i Land, 1999).

Nekoliko istraživanja je otkrilo poveznicu između sigurne privrženosti i vršnjačkih veza kod adolescenata. U istraživanju među 16-godišnjacima rezultati su pokazali da je sigurna privrženost povezana sa sveukupnom kvalitetom prijateljskih odnosa (Zimmerman, Scheuerer-Englisch i Grossmann, 1996; prema Allen i Land, 1999). Također, u nekim istraživanjima je dobiveno da je siguran obrazac privrženosti snažan prediktor socijalnog prihvaćanja od strane vršnjaka. U istraživanju Welcha i Housera (2010) utvrđeno je da pojedinci koji su razvili sigurni obrazac privrženosti u djetinjstvu pokazuju u vršnjačkim odnosima više povjerenja i intimnosti, dok nesigurno privrženi pojedinci pokazuju manje povjerenja prema svojim vršnjacima.

Jedna od završnih točaka u razvoju vršnjačkih veza je razvoj romantične veze koja može postati dugotrajna, privržena veza (Ainsworth, 1989; prema Allen i Land, 1999). Osim što romantične veze nastaju kroz razvoj privrženosti s vršnjacima, one također nastaju i biološkim sazrijevanjem tj. razvojem reproduktivnog sustava. Bowlby je smatrao da su romantični partneri figure na koje se u odrasloj dobi prenose obrasci rane privrženosti (Jerković, 2005).

6. PRIVRŽENOST U ROMANTIČNIM ODNOSIMA

Iako se Bowlbyjeva teorija primarno odnosi na veze stvorene između dojenčadi i njihovih skrbnika, procesi privrženosti stovreni u najranijem djetinjstvu utječu na bliske veze u odrasloj dobi. Teorija privrženosti uvela je pojam stilovi privrženosti u odrasloj dobi koji su definirani kao karakteristična očekivanja, potrebe, emocije i strategije emocionalnog reagiranja i socijalnog ponašanja određene osobe, a koja su rezultat interakcije urođenog motivacijskog sustava i povijesti iskustava privrženosti koja je započela odnosom s roditeljima (Fraley & Shaver, 2000; prema Nikić i Travica, 2007). Hazan i Shaver (Hazan i Shaver, 1987; Shaver i Hazan, 1988; prema Nikić, 2011) su prvi prilagodili teoriju privrženosti romantičnim vezama u odraslih ljudi. Pri tome, razlike u ranim socijalnim iskustvima proizvode relativno trajne razlike u načinu na koji se osobe ponašaju u vezama. Također, smatraju da se tri obrasca privrženosti koji se mogu uočiti kod dojenčadi i djece manifestiraju i u romantičnim vezama odraslih. Također, ponašanja karakteristična za stvaranje privrženosti kod djece se pojavljuju i u odraslih ljudi. To su ponašanja održavanja blizine objektu privrženosti i traženje fizičkog kontakta s njim, sposobnost objekta privrženosti da utješi, korištenje objekta privrženosti kao sigurne baze za druga ponašanja i utočišta u stresnim situacijama, te anksioznost kad je objekt privrženosti nedostupan (Feeney, 1999). Weis (1982, 1986, 1991; prema Feeney, 1999) smatra da se ovakva ponašanja mogu uočiti i u većini bliskih veza. Odrasla osoba traži blizinu i sigurnost partnera, te doživljava

anksioznost i pokazuje protest ako partner postane nedostupan. No, postoje i razlike između privrženosti kod djece i kod romantičnih partnera. Privrženost u djetinstvu karakterizira asimetričnost, dok se kod odraslih uglavnom radi o reciprocitetu. Također, primarni objekt privrženosti kod djeteta je uglavnom roditelj, dok je kod odrasle osobe to intimni partner ili prijatelj. Nadalje, privrženost u odraslim vezama uključuje aktivaciju triju bihevioralnih sustava, a kojih nema svih u dječjoj dobi, a to su: sama privrženost, briga i seksualni odnos (Weis, 1982, prema Hazan i Shaver, 1994). Privrženost u odrasloj dobi uključuje želju da se zaštiti, da se pruža udobnost te seksualnu želju za intimnim partnerom. Gledajući s evolucijske perspektive, funkcija privrženosti u odrasloj dobi je osigurati reprodukciju i preživljavanje kroz dugotrajnu emocionalnu vezu (Balent, 2006).

6.1 ISTRAŽIVANJA ROMANTIČNE PRIVRŽENOSTI KOD ODRASLIH

Tip privrženosti kod djece opaža se u prirodnim, ali i u laboratorijskim uvjetima, budući da se privrženo ponašanje kod djece lako izazove te se kroz ponašanje izrazi prije nego kroz govor. Za razliku od istraživanja privrženosti kod djece, privrženo ponašanje u vezama među odraslim pojedincima nije tako jednostavno istraživati. Karakterističan reciprocitet odnosa čini takva istraživanja vrlo složenima (Sanković, 2005).

Najranija istraživanja na ovom području započeli su Hazan i Shaver (Hazan i Shaver, 1987; prema Feeney, 1999). Za ispitivanje privrženosti u odrasloj dobi, razvili su instrument koji se sastojao od tri odlomka od kojih je svaki sadržavao glavne karakteristike svakog stila privrženosti (sigurni, izbjegavajući i ambivalentni). Ispitanici su morali odabrati jedan odlomak koji najbolje odgovara njihovim osjećajima, stavovima i ponašanju u bliskim romantičnim vezama. Na temelju rezultata, postavili su model privrženosti kod odraslih koji se sastojao od navedena tri stila privrženosti; sigurnog, izbjegavajućeg i ambivalentnog. Ta tri stila privrženosti su paralelna s onima koje je predložila Ainsworth (Jerković, 2005).

Sigurni tip privrženosti odlikuje lakoća zблиžavanja s drugima, spremnost da ovise o drugima i da drugi ovise o njima. Izbjegavajući tip je okarakteriziran neugodom pri zблиžavanju s drugima, nepovjerenjem prema drugima te nespremnosću da ovise o drugima. Ambivalentni tip karakterizira mišljenje da drugi nisu spremni zблиžiti se s njima onoliko koliko bi oni htjeli, žele biti jako bliski s partnerom ali se boje da će ih partner napustiti (Jerković, 2005). No, Hazan i Shaver su upozorili na nedostatke ovog istraživanja. Budući da je prikupljanje podataka bilo ograničeno, mjere su bile krajnje jednostavne i kratke (Hazan i Shaver, 1987; prema Feeney, 1999). Bez obzira na nedostatke, njihovo istraživanje je postavilo temelj za daljnja istraživanja romantične privrženosti i individualnih razlika u stilovima.

6.2 DVODIMENZIONALNI MODEL ODRASLE PRIVRŽENOSTI

Kim Bartholomew (1990; prema Kamenov i Jelić, 2003) je predložila koncept od četiri tipa privrženosti u odrasloj dobi. Na temelju rezultata istraživanja primjećuje da izbjegavajuće privrženi pojedinci u nekim istraživanjima poriču subjektivnu uznemirenost i umanjuju važnost privrženosti, dok u drugima navode izrazito veliku razinu subjektivne uznemirenosti i straha od zbližavanja. Stoga, zaključuje da postoje dvije odvojene forme izbjegavanja. Jedna je odbijajuća, motivirana obrambenim mehanizmom samodostatnosti, a druga je motivirana strahom anticipiranog odbijanja od stane druge osobe i zove se plašljiva privrženost (Kamenov i Jelić, 2003).

U podlozi navedene četverodijelne tipologije, nalaze se dvije dimenzije: model o sebi i model o drugima. Model o sebi može biti pozitivan (sebe se smatra vrijednim ljubavi i pažnje) ili negativan (misle da ne zavrjeđuju ljubav). Model o drugima također može biti pozitivan (drugi se vide kao dostupni) ili negativan (drugi su nedostupni). Navedeni modeli se grade na iskustvima s objektima privrženosti. Dijete procjenjuje kakvo je ono samo i kakvi su drugi ljudi iz načina na koji ga roditelji vide i ponašaju se prema njemu. Takva iskustva iz djetinjstva se internaliziraju i grade unutrašnje radne modele o sebi i drugima i tako utječu na interpersonalne odnose tijekom cijelog života (Jerković, 2005).

Tablica 1. Dvodimenzionalni model odrasle privrženosti (Bartholomew, 1990; prema Feeney, 1999).

MODEL O SEBI (ovisnost)

MODEL O DRUGIMA (izbjegavanje)	Pozitivan (nisko)	SIGURNITIP Ugoda s intimnošću i autonomijom	ZAOKUPLJENI TIP Zaokupljeni odnosima, pretjerano ovisni
	Negativan (visoko)	ODBIJAJUĆI TIP Umanjuju važnost privrženosti	PLAŠLJIVI Strah od bliskosti, izbjegavanje

Plašljivo privrženi žele blisku vezu, ali bliskost im je neugodna jer strahuju od odbacivanja pa teško vjeruju drugima i teško ovise o drugima. Oni imaju negativan model i sebe i drugih. Plašljivi stil je kombinacija ambivalentne i izbjegavajuće privrženosti iz modela

Hazanove i Shavera te se povezuje s dezorganiziranim tipom privrženosti u djetinjstvu koji je čest kod zlostavljane i zanemarivane djece. *Odbijajuće* privrženi se osjećaju dobro i bez bliske veze i žele neovisnost. Oni imaju pozitivan model o sebi, a negativan model o drugima. *Zaokupljeno* privrženi odgovaraju ambivalentno privrženima iz modela Hazanove i Shavera. Previše su zaokupljeni bliskim odnosima, osobno zadovoljstvo ovisi o tome kako ih drugi prihvaćaju te sebe podcjenjuju. Oni imaju pozitivan model o drugima, ali negativan model o sebi. *Sigurno* privrženi odrasli cijene intimnost i održavaju bliske odnose bez gubitka autonomije. Oni imaju pozitivan model o sebi i drugima. Bartholomew i Horowitz su u svom istraživanju dobili slijedeću raspodjelu pojedinih tipova privrženosti: učestalost sigurno privrženih iznosi 47%, odbijajućih 18%, zaokupljenih 14% i plašljivih 21% (Bartholomew i Horowitz, 1991; prema Jerković).

Brennan, Clark i Shaver su (1998, Bretherton i Munholland, 1999; prema Jerković, 2005) koristeći postojeće mjere samoprocjene privrženosti koje se baziraju na kategorijama, identificirali dvije bipolarne dimenzije: sigurnost-anksioznost i bliskost-izbjegavanje, koje podsjećaju na dimenzije u podlozi klasifikacija dojenčadi na temelju «nepoznate situacije» koje je predložila Mary Ainsworth. Dimenzija anksioznosti bavi se temama tipičnim za ambivalentni stil privrženosti, kao što su strah od napuštanja i potreba za ekstremnom bliskošću. Dimenzija izbjegavanja tj. udobnosti s bliskošću kreće se od lakog zblizavanja s drugima do neugode kada odnosi postanu bliski. Iz ove dvije dimenzije mogu se dobiti iste 4 kategorije privrženosti kao u modelu Bartholomewove. Odbijajuće i plašljivo privrženi postižu više rezultate na dimenziji izbjegavanja, što ukazuje na to da je dimenzija izbjegavanja usko povezana s modelom o drugima. Zaokupljeno i plašljivo privrženi postižu više rezultate na dimenziji anksioznosti, što ukazuje na povezanost te dimenzije s modelom o sebi (Feeney, 1999; prema Jerković, 2005).

Što se tiče povezanosti između privrženosti prema roditeljima s privrženosti prema partnerima, Hazan i Shaver pronašli su da su odrasli sa sigurnim stilom privrženosti u romantičnim odnosima skloniji dosjećati se svojih roditelja kao nježnijih i brižnijih (Feeney i Noller, 1990; Levy, Blatt i Shaver, 1998; Fraley, 2002; prema Sanković, 2005). Druge studije pokazuju preklapanja između sigurnosti u roditeljskoj i partnerskoj domeni. Owens i sur. (1995; Fraley, 2002; prema Sanković, 2005) pronašli su da postoji korelacija između privrženosti s roditeljima i privrženosti s partnerom te da iznosi otprilike $r=.29$. Također, u jednom neobjavljenom istraživanju Fraley i Shaver (2000; prema Sanković, 2005) su prikupili mjere samoiskaza vezane uz privrženost sa značajnom roditeljskom figurom i trenutnim partnerom te su pronašli povezanost od $r=.30$. Smatra se da u odrasloj dobi postoji određeni stupanj podudarnosti između sigurne privrženosti u roditeljskoj domeni tijekom djetinjstva i kasnije u

romantičnim vezama, no isto tako takvi dokazi ne osiguravaju jaku ili direktnu podršku postojanju prototipova – kao procesa koji dovodi do stabilnosti u tim dvjema domenama (Fraley, 2002; prema Sanković, 2005).

6.3 STABILNOST ROMANTIČNE PRIVRŽENOSTI KOD ODRASLIH

U ispitivanju kontinuiteta ili stabilnosti stila privrženosti u romantičnim vezama, rezultati su nejednoznačni. Korištenjem različitih instrumenata dobivaju se različiti rezultati. No, neke nestabilnosti nesumnjivo reflektiraju stvarnu promjenu u organizaciji privrženosti. Takve promjene nisu u suprotnosti s teorijom privrženosti koja naglašava da značajna iskustva u vezi i drugi životni događaji mogu promijeniti organizaciju privrženosti i povezane radne modele.

U istraživanju mladih parova, uključenost u zadovoljavajuće veze u jednom trenutku života je bila povezana sa kasnijom većom sigurnom privrženošću (Hammond i Fletcher, 1991; prema Feeney, 1999). U jednom četverogodišnjem istraživanju parova, učestali prekidi veza su bili povezani s promjenom sigurne privrženosti na nesigurnu privrženost (Kirkpatrick i Hazan, 1994; prema Feeney, 1999). Za razumijevanje ovakve stabilnosti odnosno nestabilnosti privrženosti u romantičnim vezama, važno je obratiti pozornost na unutrašnje radne modele o kojima je već bilo riječi.

6.4 UTJECAJ RADNIH MODELA NA ISKUSTVA U VEZAMA

Collins i Read (1994; prema Feeney, 1999) smatraju da radni modeli uključuju četiri povezane komponente: sjećanja o iskustvima privrženosti, uvjerenja, stavove i očekivanja o sebi i drugima u kontekstu privrženosti, ciljeve i potrebe povezane sa privrženošću, te strategije i sredstva za postizanje tih ciljeva. Na primjer; sigurno privrženi pojedinci imaju sjećanja o svojim roditeljima kao toplima i dostupnima, izbjegavajući imaju sjećanja o svojoj majci kao hladnoj i odbijajućoj, dok se ambivalentni sjećaju svojih očeva kao nepoštenih (Feeney i Noller, 1990; Hazan i Shaver, 1987; Rothbard i Shaver, 1994; prema Feeney, 1999). Takva organizacija modela oblikuje pojedinačne kognitivne, emocionalne i bihevioralne odgovore prema drugima. Na taj način, radni modeli utječu na kognitivne odgovore pojedinca tako što mu usmjeravaju pažnju na samo određene podražaje koji su uglavnom povezani s njegovim ciljevima. Npr. sigurno privrženi pojedinci brže prepoznaju pozitivne riječi u interakciji s drugima, dok izbjegavajuće privrženi brže prepoznaju negativne riječi (Baldwin, Fehr, Keedian, Seidel i Thomsom, 1993; prema Feeney, 1999).

Radni modeli utječu i na primarne i na sekundarne emocionalne procjene. Primarne emocionalne procjene se odnose na neposredne emocionalne reakcije na situaciju. U sekundarnoj

procjeni, kognitivno procesiranje može održati primarnu emocionalnu reakciju, no može ju pojačati ili smanjiti, ovisno o tome kako pojedinac interpretira iskustvo. Radni modeli utječu na bihevioralne odgovore kroz aktivaciju pohranjenih planova i strategija za dolaženje do tih ciljeva te kroz konstrukciju novih planova i strategija (Collins i Read, 1994; prema Feeney, 1999). Iako su unutarnji radni modeli stabilni, određeni životni događaji o kojima će biti riječi mogu dovesti do promjena u njihovoj organizaciji (Feeney, 1999).

6.5 PROMJENA RADNIH MODELA

Nekoliko faktora unaprijeđuje stabilnost radnih modela. Prvo, pojedinci biraju okolinu koja se uklapa u njegovo uvjerenje o sebi i o drugima. Na primjer, postoje nalazi da su veze između ambivalentne žene i izbjegavajućeg muškaraca relativno stabilne (Kirkpatrick i Davis, 1994; Feeney, 1999). Drugo, unutarnji radni modeli su samoodržavajući. Osoba koja je nepovjerljiva pristupa drugima neprijateljski, na što drugi negativno reaguju, a što pak potvrđuje vjerovanje da treba biti nepovjerljiv prema njima. Treće, ljudi su skloni procjenjivati nove informacije, osobito ako su nejasne, u svjetlu postojećih informacija. No, unatoč tome, može doći do promjena u unutrašnjim radnim modelima, pogotovo kada značajni događaji u socijalnoj okolini ne ispunjavaju postojeća očekivanja. Na primjer, uključenjem u stabilnu i zadovoljavajuću vezu, može doći do promjena za one osobe čiji su modeli o sebi i drugima održavali skeptičnost o takvim vezama. Slično tome, osoba sigurne privrženosti može promijeniti obrazac privrženosti u nesigurni zbog negativnog iskustva u nezadovoljavajućoj vezi (Feeney, 1998; prema Feeney, 1999).

Neki događaji kao što je emocionalno zlostavljanje u djetinjstvu predviđaju visoku anksioznost u privrženim vezama, a seksualno zlostavljanje izbjegavajuću privrženost (Riggs i Kaminski, 2010). U jednom istraživanju sudjelovale su žene koje su proživjele negativna iskustva u djetinjstvu (zlostavljanje, razvod roditelja, različite bolesti i slično) a u vrijeme istraživanja imale su ozbiljnu romantičnu vezu. Žene koje su u djetinjstvu razvile sigurnu privrženost i doživjele brojna pozitivna iskustva u romantičnim vezama su razvile sigurnu privrženost u odrasloj dobi te su imale koherentnije priče o iskustvima iz prošlosti i naučile su se nositi sa negativnim životnim događajima. Nasuprot njima, žene koje su imale negativna iskustva u romantičnim vezama te su razvile različite oblike nesigurne privrženosti, također su pokazivale negativnu privrženost u romantičnoj vezi te se nisu mogle osloboditi tjeskobe zbog negativnih životnih događaja (McCarthy i Maughan, 2010). Također, istraživanja pokazuju da postoji povezanost između stila privrženosti i kvalitete romantične veze. Tako je sigurna privrženost povezana s visokim stupnjem povjerenja, vezanosti, zadovoljstva i međuovisnosti.

Nasuprot tome, izbjegavajuća i ambivalentna privrženost je u negativnoj korelaciji s povjerenjem i zadovoljstvom, a izbjegavajuća privrženost je povezana i s niskim stupnjem međuovisnosti i povezanosti (Levy i Davis, 1988; Simpson, 1990; Feeney, 1999; prema Hinnen, Sanderman i Sprangers, 2009).

7. ZAKLJUČAK

U ovom radu prikazan je jedan od vrlo važnih procesa u čovjekovom životu – razvoj privrženosti. Brojnim istraživanjima se pokazalo kako je veza između djeteta i primarnog skrbnika od velike važnosti za normalan razvoj osobe. Takva veza utječe na niz procesa u kasnijem životu osobe. Privrženost ima utjecaja na stvaranje prijateljskih i romantičnih veza. Važno je primjetiti kako je sigurna privrženost važan prediktor zadovoljstva budućim socijalnim odnosima. Rezultati brojnih stranih i domaćih istraživanja pokazuju da osobe, koje su rasle u primarnoj obitelji uz dominantan osjećaj roditeljskog prihvaćanja, razvijaju u svojim partnerskim odnosima siguran stil privrženosti i obrnuto. Sigurno privržene osobe rastu u obiteljskom okruženju gdje im roditelji pružaju primjerenu njegu i potiču njihovu samostalnost, dok osobe s nesigurnom privrženosti rastu u obiteljima gdje su roditelji impulzivni, kontrolirajući itd. Dakle, za razvoj kvalitetnih partnerskih odnosa (prijateljskih ili romantičnih) važnu ulogu ima odnos s roditeljima u djetinjstvu. Iako rana iskustva svakako imaju veliki utjecaj na odnose s drugim ljudima i na način na koji doživljavamo svijet oko sebe, ne znači da je ičiji život predodređen. Svatko može vlastitim trudom doprinjeti kvaliteti odnosa s drugima, a na taj način i kvaliteti vlastitog života. Stoga se nameće zaključak kako je osvješćivanje obrazaca privrženosti, mogućnost kontrole njihovih posljedica te djelovanje u smjeru željenih promjena u aktualnom partnerskom odnosu, vrlo važan tretmanski korak čijom realizacijom je moguće utjecati na ishod kvalitete partnerskih veza.

8. LITERATURA

- Ainsworth, M. S., Blehar, M. C., Waters, E. i Wall, S. (1978). Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Allen, J. P. i Land, D. (1999). *Attachment in adolescence*. U: Cassidy, J. i Shaver, P. R. (ur.). *Handbook of Attachment: theory, research and clinical applications* (319-335). New York: The Guilford Press.
- Balent, B. (2006). Povezanost dimenzija privrženosti u odrasloj dobi, emocionalne empatije i povrijeđenosti u djetinjstvu. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Belsky, J. (2002). Developmental origins of attachment styles. *Attachment and Human Development*, 4, 166-170.
- Bretherton, I. i Munholland, K. A. (2008). *Attachment Theory within a Modern Evolutionary Framework*. U: Cassidy, J. i Shaver, P. R. (ur.). *Handbook of Attachment Second Edition: theory, research and clinical applications* (102-131). New York: The Guilford Press.
- Cassidy, J. (2008). The Nature of the Child's Ties. U: Cassidy, J. i Shaver, P. R. (ur.). *Handbook of Attachment Second Edition: theory, research and clinical applications* (3-23). New York: The Guilford Press.
- Collins, N. L., i Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 644-663.
- Egeland, B. i Farber, E. A. (1984). Infant-Mother Attachment: Factors related to it's Developmental and Changes over Time. *Child Development*, 55, 753-771.
- Feeney, J. A. (1999). Adult Romantic Attachment and Couple Relationships. U: Cassidy, J. i Shaver, P. R. (ur.). *Handbook of Attachment: theory, research and clinical applications* (355-377). New York: The Guilford Press.
- Feeney, J. A. i Noller, P. (1990). Attachment styles as a Predictor of Adult Romantic Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 281-291.
- Heinnen, C., R., Sanderman, R. i Sprangers, M., A., G. (2009). Adult attachment as mediator between recollections of childhood and satisfaction with life. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 16, 10-21.
- Jerković, V. (2005). Privrženost i psihološka prilagodba studenata. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Kokorić, B. S. (2006). Uloga roditeljske skrbi u formiranju stilova privrženosti djece u djetinjstvu i odrasloj dobi. *Dijete i društvo*, 8 (1), 65-84.

- McCarthy, G. i Maughan, B. (2010). Negative childhood experiences and adult love relationships: The role of internal working models of attachment. *Attachment and human development*, 12 (5), 445-461.
- Mikulincer, M. i Shaver, P. R. (2007). Attachment in adulthood: Structure, Dynamics and Change. New York: The Guilford Press.
- Nikić, G. (2011). Povezanost stilova ljubavi s privrženosti, brižnosti i seksualnim zadovoljstvom u ljubavnim vezama. *Ljetopis socijalnog rada*, 18 (1), 83-102.
- Nikić, G. i Travica, V. (2007). Afektivna vezanost i partnerski odnosi. Zbornik radova: Afektivno vezivanje (teorije, istraživanje, terapije); Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu, 133-148.
- Pennington, D. C. (2004). Osnove socijalne psihologije. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Riggs, S., A., i Kaminski, P. (2010). Childhood emotional abuse, adult attachment and depression as predictors of relational adjustment and psychological aggression. *Journal of aggression, maltreatment and trauma*, 19, 75-101.
- Rudan, V. (2004). Normalni adolescentni razvoj. *Medix*, 52, 36-39.
- Sanković, K. (2005). Ispitivanje razlika u percepciji roditeljskog prihvatanja i odbijanja kod studenata različite privrženosti u ljubavnim vezama. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Simpson, J. A. i Belsky, J. (2008). Attachment Theory within a Modern Evolutionary Framework. U: Cassidy, J. i Shaver, P. R. (ur.). *Handbook of Attachment Second Edition: theory, research and clinical applications* (131-155). New York: The Guilford Press.
- Stefanović-Stanojević, T., Stanojević, S. i Anđelković, V. (2010). Privrženost, agresivnost i potreba za traženjem uzbuđenja u adolescenciji. *Ljetopis socijalnog rada*, 17, 71-92.
- Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A. (2004). Dječja psihologija. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Welch, R., D. i Houser, M., E. (2010). Extending the four-category model of adult attachment. An interpersonal model of friendship attachment. *Journal of Social and Personal Relationships*, 27 (3), 351-365.